

Onmacht en Verzet,

het begon in de zomer van 1939...

Eerste druk, mei 2012

© 2012 Jack Vaartjes

Schilderij op de cover: Elly Vaartjes Zweers

ISBN: 978-90-484-2420-7

NUR: 337

Uitgever: Free Musketeers, Zoetermeer

www.freemusketeers.nl

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de directe of indirecte gevolgen hiervan.

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd, waaronder begrepen het reproduceren door middel van druk, offset, fotokopie of microfilm of in enige digitale, elektronische, optische of andere vorm of (en dit geldt zondig in aanvulling op het auteursrecht) het reproduceren (I) ten behoeve van een onderneming, organisatie of instelling of (II) voor eigen oefening, studie of gebruik welk(e) niet strikt privé van aard is.

Jack Vaartjes

ONMACHT EN VERZET,

het begon in de zomer van 1939...

Inleiding door de schrijver

Het boek, *Onmacht en Verzet*, of zoals de ondertitel van het boek luidt: *Het begon in de zomer van 1939...* is gebaseerd op door familie en bekenden vertelde verhalen uit de tweede wereldoorlog, die zich deels afspelen in het oosten van het land, hoofdzakelijk in een klein plattelands dorpje aan de grens met Duitsland.

De namen van de in het boek voorkomende personages zijn gefingeerd, maar er kunnen wel bestaande namen in voorkomen die echter niet op die betreffende personen slaan.

Ook de in het boek omschreven gebeurtenissen zijn deels reëel en deels ontsproten aan de fantasie van de schrijver.

Alle gelijkenissen of overeenkomsten hebben dus geen enkele betrekking op de in het boek voorkomende personen.

Jaap en Fia, zouden bestaande personen kunnen zijn, maar gingen onder een totaal andere naam indertijd door het leven. Ook de “afwijking” van Fia berust deels op feiten maar is door de schrijver in een andere context geplaatst.

Het was uiteraard een chaotische, maar ook een zeer trieste en levensbedreigende tijd. Het was voor velen onbegrijpelijk, dat een volk met normale normen en waarden, zo omvangrijk geïndoctrineerd kon worden door een fanaticus als Adolf Hitler.

Onvoorstelbaar en triest, dat onder zijn invloed onbeschrijfelijke haat en nijd ontstond tussen de naaste familieleden in vele Duitse, maar ook binnen Nederlandse gezinnen.

Echter in het geschetste geval van Karl, Inge en Dieter, waren er vele Duitsers die net als de weldenkende Nederlanders, het onbegrijpelijk en afschuwwekkend vonden. Duitsers die zich schaamden voor hen eigen nationaliteit.

Wat ik heb getracht is een globaal beeld te geven, gebaseerd op werkelijkheid en fantasie van de situatie in een klein plattelandsdorp in de grensstreek met Duitsland, binnen een klein maar hecht Nederlands gezin, onder het juk van de vijand in de tweede wereldoorlog.

Jack Vaartjes.

Hoofdstuk 1

Het is zomer in 1939. Een zacht briesje laat de struiken aan de rand van het bos zachtjes bewegen, alsof ze zichzelf koelte toe willen wuiven, om zich zo ietwat te onttrekken aan de hitte van de zon.

Het is inderdaad een verademing dit briesje, want de hitte zou anders haast ondraaglijk zijn geworden bij deze temperaturen van circa 33 graden, tijdens de warmste zomer sinds tijden.

En toch, ondanks alle rust en stilte, de helder blauwe onbewolkte lucht en de stralende zonneschijn, hangt er iets dreigends in de lucht. Een onbestendige dreiging, welke de vreedzame uitstraling van deze dag vertroebelt en die als een zware last op Jaap zijn borst drukt.

Jaap een jonge knaap van net 20 jaar, speurt met zijn ogen de helder blauwe hemel af. Hij denkt daarbij aan de leuzen en het geschreeuw van de Duitsers via de radio over hun Hitler, een man die in Duitsland wordt aanbeden, maar waarover Jaap zo zijn twijfels heeft.

De Duitse propagandamachine draait op volle toeren, de staalfabrieken “spuwen” nieuw staal naar de wapenfabrieken die dag en nacht draaien om aan de grote vraag naar wapens te kunnen voldoen.

De Duitse economie gaat met sprongen vooruit, maar ten koste van wat en wie en vooral ten koste van hoeveel slachtoffers, naar aanleiding van de oorlogszuchtige taal uit Duitsland.

Terwijl zelfs een niet geschoold iemand kan begrijpen, dat deze schijnconomie niet gebaseerd is op enige realiteit. Maar blijkbaar dringt dit niet door tot de Duitse bevolking welke natuurlijk jaren hebben geleefd in een negatieve spiraalconomie en zich nu optrekken aan verbeterde leefomstandigheden welke ze jarenlang hebben moeten ontberen. En gezien de werkelijk verbazingwekkende verbale capaciteiten en de “kunst” om een grote menigte te kunnen bespelen, is Hitler de man die dit allemaal bewerkstelligt en is dus in de ogen van de Duitsers “der Fhurer” waarvoor men door het vuur gaat.

En met de opkomst van Hitler, is de opkomst van het Natzional Socialismus, (Nazidom) een feit. En in deze chaos voor de buitenstaander, maar nieuwe wereld voor de Duitsers, steken allerhande fanatici de kop op denkend daarbij aan Göring, Himler, Goebels en nog veel meer van deze fanatieke en op macht en wreedheden uit zijnde fanatici.

Dat de Duitse bevolking hiervan de draagwijdte niet ziet, valt nog enigszins te begrijpen. Maar dat het racisme de kop op steekt, er plunderingen ontstaan in winkels van Joodse ondernemers en er een complete haat ontstaat tegen het Jodendom, daaraan is ook de Duitse bevolking medeschuldig.

Men kan dit niet afdoen met “dass habe ich nicht gewusst”, want dit wordt landelijk in alle Duitse kranten en via de radio bericht. Hoewel ook hier, uitzonderingen bevestigen de regel.

Er zijn ook Duitsers die verder kijken dan hun neus lang is en het volledig oneens zijn met de hele situatie. Echter deze groep is zo klein, dat ze net zo min worden gehoord als een roepende in de woestijn. Ondanks een door de Duitsers zelf gepleegde maar helaas mislukte moordaanslag op Hitler. Maar, en dat heeft Hitler met de hand op zijn hart beloofd, Nederland zal door het machtige Duitsland niet worden aangevallen. Maar duidelijk is, dat er oorlog dreigt in Europa, daar laat de oorlogszuchtige taal van Hitler geen enkel misverstand over bestaan. Het intrekken van alle militaire verlopen en het oproepen van alle Nederlandse jongemannen die verplicht onder de wapenen moeten, geven een duidelijke indicatie van onze argwaan en waakzaamheid en de Duitse bedoelingen.

Al deze gedachten buitelen door Jaap zijn hoofd, terwijl hij zweterig de hemel aftuurt richting Duitsland.

Hij wil er zeker van zijn dat er niet toevallig Duitse vliegtuigen aankomen met het doel om Nederland aan te vallen en mee te sleuren in een zo geveerde tweede wereldoorlog.

Want aan de woorden van Hitler hecht Jaap nul komma nul geloof en in die mening staat hij niet alleen. Hij pakt intussen zijn mand op welke goed gevuld is met distels, want ondanks zijn verwarde gedachten was hij automatisch doorgestaan met het plukken van de distels. Het is voer voor het konijn “Dikkie”, de Vlaamse Reus van zijn vader.

Langzaam zijn gezicht regelmatig afvegend met een smoezelige zakdoek, loopt hij vanaf het buitengebied onder de bomen door naar een met bomen begrensde laan en belandt zo aan het begin van zijn geboortedorp. Nog een klein stukje langs het huis van Kapper Tuilens en Leeman en voorbij de buurvrouw “Duitse Oma”, komt Jaap bij de achterkant van zijn huis en loopt via de poort naar binnen.

Vader (Herman), is zoals gewoonlijk na zijn werk in de tuin bezig, nu met het maaien van het gras.

Ook Herman heeft zo zijn gedachten over de huidige gespannen situatie. Ondanks dat het pas mei is verwacht hij, ongeacht de geruststellende woorden van Hitler; “Nederland wordt niet aangevallen”, de Nederlandse Militairen binnen de kortst mogelijke tijd zullen worden gemobiliseerd. Maar ook in een mobilisatie heeft hij weinig vertrouwen. Hij kent de zwakte van ons Nederlandse Leger, ondanks alle goede bedoelingen en militaire trainingen.

Dit wantrouwen komt mede voort uit zijn eigen ervaringen met het Leger, waar hijzelf jaren geleden in heeft gediend tijdens de eerste Wereldoorlog van 1914 tot 1918. Hij is er van overtuigd, dat indien Hitler zijn woord niet houdt en ook daar heeft Herman weinig vertrouwen in, Nederland door het Duitse Leger volledig onder de voet zal worden gelopen en in een oorlog tegen Duitsland geen schijn van kans heeft.

“Dag pa,” roept Jaap terwijl hij de tuin inloopt, “ben je weer met de tuin bezig?” Herman kijkt naar zijn zoon en zegt, “Dag Jaap, ben je weer terug, ja het gras was wat te lang, dus ik dacht voor het eten nog maar even maaien. En heb je voer voor “Dikkie” kunnen vinden? Het was zeker niet gemakkelijk, want je bent volgens Jannie al direct na de middag weg gegaan.”

Jannnie is de vrouw van Herman en de tweede moeder van Jaap. Zijn eigen moeder is overleden tijdens de geboorte van haar tweede zoon, die kort na de geboorte ook is overleden. Jaap was toen zelf nog vrij jong en deze tragedie is, gelukkig maar, toch grotendeels aan hem voorbij gegaan. Hij is erg ingenomen met zijn ouders en ook met zijn tweede moeder, maar Jaap hangt niet zo aan zijn ouderlijk huis dat hij regelmatig contact met ze heeft. Hij is al op zeer jeugdige leeftijd op kamers gaan wonen.

Gisteren had hij zijn motor gepakt en was een eindje gaan rijden met het mooie weer en voor dat hij er erg in had, hij woont op kamers bij zijn tante Gdien in Veenendaal, zag hij al de ANWB borden met de naam van zijn dorp erop. Hij was even bij zijn vriendin Fia langs geweest in de Wagelerstraat in de stad vóór zijn dorp, maar had haar niet thuis getroffen. Hij heeft kort met haar moeder gesproken en een kopje koffie gedronken en die vertelde hem dat Fia het hele weekeinde moest werken bij ten Voorden, een Lunchroom met Restaurant weer een stad verderop. Dit viel hem echt wel en beetje tegen, maar om nog weer terug te rijden, trok hem ook niet aan. Omdat hij al in tijden niet meer bij zijn ouders was geweest, heeft hij zijn tocht vervolgd naar zijn dorp en is naar de Provincieweg gereden waar zijn ouders wonen. Daar werd hij door zijn ouders hartelijk begroet, blij dat ze hem weer zagen. Het had hem ook wel goed gedaan zijn ouders weer eens te zien. Jaap loopt naar het hok van “Dikkie” en vertelt ondertussen tegen zijn vader dat hij helemaal naar het buitengebied was gelopen omdat het zulk mooi weer was en dat hij over de huidige situatie aan het nadenken was geweest. Zou er nu wel of geen oorlog komen en of ook hij zou worden gemobiliseerd.

Over dat laatste had Herman al nagedacht wat er met zijn zoon zou kunnen gebeuren als inderdaad die gevreesde oorlog uit zou breken.

“Ik zou er maar niet teveel over nadenken als ik jou was. Als het zover is, kom je er gauw genoeg achter wat er allemaal te gebeuren staat,” aldus zijn vader, om hem en zichzelf wat gerust te stellen. Jaap mompelde maar wat terwijl hij, nadat hij de ruif met distels had gevuld, de mand onder het hok van “Dikkie” neerzet om het voer te beschermen tegen het nog steeds felle zonlicht.

Vader en zoon staan een tijdje zwijgend naast elkaar, ieder bezig met zijn eigen gedachten op het moment dat moeder Jannie de tuin in komt lopen. “Dat jullie geen last van de warmte hebben,” zegt ze, “jullie staan met deze hitte midden in de zon, terwijl iedereen probeert zoveel mogelijk de schaduw op te zoeken.” Jaap en zijn vader kijken elkaar aan en schieten in de lach, het is toch ook wel een komische situatie dat ze hier staan. Beiden met een zakdoek in de hand om het zweet van hun gezicht te wissen, terwijl ze twee meter verderop in de schaduw op het tuinzitje plaats kunnen nemen. Jaap en moeder lopen naar het tuinzitje, terwijl vader nog even de grasmachine in de schuur zet. Gedrieën nemen ze plaats op het zitje voor de tuindeuren en moeder vraagt wie er een kopje thee wil, ze willen beiden wel een kopje. Moeder loopt naar de keuken, schenkt op het aanrecht drie kopjes thee in en loopt ermee op een dienblaadje naar buiten. “En moeder,” zegt Jaap, “hoe voelt u zich met deze hitte,” terwijl hij ziet dat ze moeite heeft met opstaan en zitten. “Och, het is best uit te houden hoor, maar ik hoop wel dat de bevalling nu niet meer al te lang op zich laat wachten, zoals de berekeningen nu zijn ben ik in de tweede week van juni uitgeteld.”

Luchtigjes wordt het gesprek nu verder voortgezet over de op handen zijnde geboorte, of het een jongen of een meisje wordt en of het kind inderdaad in juni geboren zal worden.

Alsof het een afgesproken zaak is dat er, of is het misschien terwille van moeder, op dit moment niet wordt gesproken over de gespannen oorlogssituatie.

Vader kijkt met een liefdevolle blik naar zijn vrouw welke, ondanks de hitte, die gelukkig nu wat minder wordt bij het naderen van de avond, opgewekt en zonder klagen alle werkzaamheden verricht alsof er geen kind op komst is. Hij is gelukkig met en trots op zijn Jannie, een vrouw uit duizenden. Hij had na het tragische verlies van zijn eerste vrouw en kind niet gedacht ooit nog weer zo gelukkig te kunnen worden. En het fijne van alles is dat de familie van zijn eerste vrouw Jannie opneemt alsof ze er altijd is geweest, ja... alsof er door het overlijden niets is veranderd. Ook dat geeft hem de kracht te zijn zoals 't ie is. En nadenkend over die toch wel behoorlijk grote familie die over het hele land verspreid woont, geeft hem een warm gevoel. Ze wonen in Amsterdam maar ook in Veenendaal en wat dichterbij in de stad, maar gelukkig het merendeel in zijn “eigen dorp”.

Moeder vraagt of iemand nog thee wil en schenkt ongevraagd nogmaals de kopjes vol. Na nog een tijdje rustig te hebben gezeten, pratend over ditjes en datjes, staat moeder op en zegt dat ze met het eten gaat beginnen. Want het is wel gezellig zo en zeker omdat Jaap er is, maar ze wil toch niet dat er te laat wordt gegeten. Bij moeder staat regelmaat en stabiliteit hoog in het vaandel en eten doen we altijd 'savonds om zes uur dus ook nu, ondanks het bezoek van Jaap.

Na het eten zitten ze buiten op het tuinzitje nog een kopje koffie te drinken waarbij nu toch wel een eventuele mobilisatie, en ook die van Jaap wordt besproken. Volgens moeder loopt het allemaal zo'n vaart niet en zegt ze, "de Duitse bevolking, wil toch net zo min meegesleurd worden in een oorlog, als de Nederlandse bevolking." Tja en tegen deze vrouwelijke logica, kunnen de heren niet op. Maar aan de gezichten te zien, geloven ze niet echt in moeders redenering, hoe graag ze ook zouden willen.

Op dat moment komt Geert, de overbuurman en vrienden van Herman en Jannie, de poort binnen lopen, begroet iedereen en geeft Jaap een hand en informeert hoe het met hem is. Hij gaat bij hen aan tafel zitten en krijgt ook een kopje koffie van moeder aangeboden. "Hebben jullie het laatste nieuws al gehoord," vraagt hij en zonder op antwoord te wachten vertelt hij "dat ook zijn vrouw in verwachting is." Ze was vandaag bij Dokter Scholten geweest, en deze had na onderzoek haar vermoeden bevestigd. "Ja Herman," zegt Geert, "je bent echt niet de enige die het nog kan hoor, hoewel toch een goede prestatie op onze leeftijd nietwaar." Iedereen lacht en feliciteert Geert met zijn a.s. vaderschap en Jannie zegt dat ze morgen nog wel even naar zijn vrouw zal lopen om haar ook te feliciteren.

Na nog wat te hebben nagepraat, gaat Geert naar huis en moeder stelt dat het nu voor haar de hoogste bedtijd is geworden. Ze ruimt de koffiekopjes van tafel, brengt ze naar de keuken en wast ze af, waarna de kopjes weer voor een volgend gebruik in de kast werden gezet.

Jaap en vader brengen het tuinzitje naar de schuur en sluiten de tuindeuren. De poort wordt op slot gedraaid en ook de achterdeur wordt afgesloten.

Jaap zegt dat hij ook naar bed gaat, wenst zijn ouders welterusten en loopt vanuit de gang de trap op naar boven naar zijn slaapkamer. Het is erg warm in de slaapkamer en hij gaat dan ook boven de dekens liggen in plaats van er onder. Terwijl hij zo in het schemerdonker ligt gaan zijn gedachten uit naar zijn verloofde Fia. Gek eigenlijk dat hij zo weinig aan haar denkt en niet de behoefte heeft gehad om naar haar toe te rijden. Ze hebben toch een redelijke relatie, wel eens af en toe een fikse ruzie, maar voor de rest is het toch goed. Of toch niet, als hij er verder over na denkt en bij zichzelf te rade

gaat, kan hij dan zeggen dat hij echt van haar houdt of is het meer een goede vriendschap. Hij denkt hier verder over na, maar terwijl hij langzaam in slaap zakt blijft het antwoord ergens heel ver weg wazig hangen, hij kan niet zien of het nu ja of nee is, of dat het alleen maar lichamelijke aantrekkingskracht is die hij voor haar voelt.

Vader en moeder ruimen nog wat spulletjes op, doen alle lichten uit en gaan evenals als Jaap naar boven naar hen slaapkamer. Na zich te hebben uitgetkleed en bij het lavet te hebben gewassen, gaan ze ook naar bed. Vader kust moeder welterusten en is in zeer korte tijd in slaap gevallen. Moeder ligt nog een tijdje wakker, ook mede door het “geschop” van de kleine, welke binnen afzienbare tijd het daglicht zal aanschouwen. Ze is gelukkig met de op komst zijnde baby, maar het is haar eerste kindje en het ongewisse en onbekende maakt haar ook wel een beetje onrustig en angstig. “Niets aan de hand, en je moet je nergens ongerust over maken, alles gaat vanzelf en het is een onderdeel van het leven van een vrouw”. Dat waren de geruststellende woorden van haar moeder Aaltje, welke gehuwd is met Hylke haar vader en samen zes kinderen ter wereld hadden gebracht. Haar twee zussen Femke en Zus (Sjoukje) en haar drie broers, Tjeerd, Harm en Willem.

En met die gedachten in haar hoofd doezelt ze heel langzaam weg en valt na korte tijd in een diepe slaap.

Om half negen 's morgens is iedereen weer beneden. Het is gelukkig niet zo warm meer als gisteren, het is wat licht bewolkt nog wel zonnig maar de temperatuur is van 33 graden gezakt naar ongeveer op dit moment 20 graden. Moeder heeft de ontbijttafel al gedekt en omdat ze nog wat oud brood had, heeft ze “wentelteeftjes” gebakken. Wentelteeftjes zijn oude droge boterhammen welke in melk worden onder gedompeld en daarna in de koekenpan in boter goudbruin worden gebakken. Besmeerd met boter kaneel en bruine suiker is het een heerlijke ouderwetse plattelands traktatie.

Nadat ze hebben ontbeten en Jaap een sigaret en vader een sigaar hebben gerookt, hijst hij zich weer in zijn motorpak en met een kus voor moeder en een stevige handdruk voor vader neemt hij afscheid van zijn ouders. Hij zet zijn motorhelm op en na een paar keer trappen loopt zijn 500 cc Norton als een naaimachine Hij schakelt met zijn voet de eerste versnelling in, zwaait nog even naar zijn ouders die meegelopen zijn naar de straat en met een brullend geluid springt de Norton naar voren en in een oogwenk is Jaap uit het zicht verdwenen. Hoofdschuddend over zoveel bravoure, lopen vader en moeder weer terug naar huis. Daarbij denkt vader aan zijn eigen motor een 125 cc Moto-Becane en aan zijn leeftijd waarbij toch een bepaalde waardigheid past, hoewel hij inwendig op dat moment wel even in de schoenen van

zijn zoon had willen staan. Maar ja, die leeftijd heeft hij gehad en daarbij toen hij de leeftijd van 20 jaar had, waren er nog geen Nortons en ook geen 500 cc motoren met telescoopvering.

Het is zondag vandaag en Herman neemt nog maar eens de regionale krant van zaterdag door, want door het bezoek van Jaap had hij weinig tijd gehad om de krant te lezen. Jannie is met het eten voor vanmiddag bezig geweest en nadat ze alles zover klaar had, is ze nu even naar de overkant gelopen naar Truida, om ook van haar het heugelijke nieuws te horen en naar haar gezondheid te informeren. In de krant van zaterdag staat ook een stukje over de muziekvereniging de plaatselijke harmonie, een orkest in de Vaandelafdeling, waar zijn schoonvader Hylke medeoprichter van is. Het is het muziekkorps waar hij ook nauwe banden mee heeft en waarbij hij voorzitter is van de evenementencommissie.

Denkend aan de muziekvereniging, schiet hem ineens het voorjaarsconcert weer te binnen van veertien dagen geleden op zaterdagavond. Zoals altijd gaan ze daar naar toe met Geert en Truida, zo ook deze avond. De zaal ging open om half acht en het concert begon om acht uur in zaal Helder aan de Kerkstraat. Nadat ze een plaats, niet te ver achteraan hadden gevonden, stroomde heel langzaam de zaal vol en groeten ze vele bekenden die in hun nabijheid plaats namen. Met veel genoegen en plezier hebben ze naar het concert geluisterd, waar een aantal werken werden gespeeld van Strauss en Robert Stolz en nog een paar onbekendere componisten. Vooral de solo's van Harm op klarinet en Tjeerd op dwarsfluit, de beide broers van Jannie, oogsten veel applaus. Aan het einde van het concert tegen circa elf uur kreeg het orkest van het publiek een staande ovatie en waren de complimenten niet van de lucht. Nadat het podium door de orkestleden was verlaten werd met man en macht en iedereen droeg zijn steentje bij, de zaal omgebouwd nu met stoelen en tafels langs de kant en de dansvloer vrij gemaakt. Intussen waren op het podium een aantal orkestleden bezig zich als dansband te formeren en klokslag half twaalf schalde de eerste foxtrot door de zaal en begaven de eerste dansparen zich op de vloer, onder wie Geert met Truida, en Herman met Jannie. Het werd een zeer geslaagde en gezellige avond, waarbij de nodige pilsjes borreltjes en advocaatjes door de dames en heren werden genuttigd. Om circa half twee verlieten ze met zijn vieren, de heren wat zwalkend, de feestzaal en liepen vervolgens vanuit de Kerkstraat naar de Provincieweg. Geert was echter zo "aangeschoten", ook door de koude avondlucht, dat hij midden op straat ging liggen slapen. Met veel moeite en veel gelach hebben ze hem uiteindelijk toch thuis gekregen.

Hieraan terugdenkend schiet hij weer in de lach, net als die bewuste avond.